

03.05.2022

Група № 15

Урок № 40

Тема уроку Автобіографізм «*Impromtu phantasie*» («Фантазія-експромт»). Становлення особистості, цілеспрямованої й цілісної натури. Образ ліричної героїні новели-роздуму.

Мета уроку: викликати у здобувачів освіти інтерес до творів письменниці, залучити до читання художньої літератури – ознайомити зі змістом автобіографічних творів - нарису та новели; допомогти усвідомити новаторство та художню цінність творів письменниці, актуальність проголошених нею ідей; розвивати спостережливість, навички самостійного читання, ідейно-художнього аналізу, висловлення власної думки з приводу прочитаного, розкрити етичні проблеми з життя інтелігенції; виховувати любов до літератури, естетичний смак.

Матеріали до уроків:

1. Опрацюйте ст.161-166 у базовому підручнику: *Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 256 с.*

2. Доповніть подані твердження, використовуючи інформацію,

опрацьовану на попередньому уроці:

- ✓ О. Кобилянська вперше в українській літературі порушує тему ...
- ✓ М. Старицький назвав Кобилянську ...
- ✓ О. Кобилянську в літературі ще називають...
- ✓ Перші твори О. Кобилянська писала ...
- ✓ О. Кобилянська не здобула грунтовної освіти, бо...
- ✓ У 1899р у Львові друкує в журналі “Зоря” повість “Людина”, яку присвятила...
- ✓ О. Кобилянська називає себе...
- ✓ У 1926-29 рр. у Харкові вийшло...
- ✓ Повість “Земля” письменниця присвятила...
- ✓ У 32 роки О. Кобилянська закохується в...
- ✓ О. Кобилянська померла....

3. Законспектуйте наступний матеріал (ОСНОВНЕ):

Зроблене багато років тому дослідження біографії письменниці переконує, що «певну автобіографічну (тут – “музичну”) інформацію в художній прозі Ольги

Кобилянської не можуть суттєво доповнити ані її щоденник, ані її листи, ні автобіографії».

Саме з творів письменниці здогадуємось: її покликанням і мрією була музика, її улюбленим композитором був Ф. Шопен. Вона хотіла бути музикантом. Піаністкою. Перешкодою став брак коштів.

Однак очевидно: Кобилянська відчувала душевну спорідненість з Шопеном. Його музики була їй внутрішньо близька. І не тільки їй, а й іншим модерністам. Шопен (1810–1849), можна сказати, фізично належав першій половині XIX століття, а духовно другій половині, сучасному життю О. Кобилянської. Так, з «*Impromtu phantasie*» Шопена (просто «Експромт», назву «Фанзазія» твір отримав по смерті музиканта) пов’язаний перший музичний епізод у прозі Кобилянської, перша вербалізація інструментального твору та його впливу на письменницю. Ідеться про повість «Людина». З цим музичним твором пов’язані і твори, про які ми говоримо сьогодні. Літературознавці називають ці твори «музичними» або «симфонічними».

Новела «*Impromtu phantasie*»

- Свій твір «*Impromtu phantasie*» Ольга Кобилянська означує як **нарис**, таким чином, можливо, наголошує на певному його автобіографізмі, адже за визначенням ця жанрова форма належить швидше до публіцистичного стилю і, попри позбавленість чіткої та завершеної фабули, яка часто носить фрагментарний характер, передбачає зображення дійсних фактів, подій та конкретних людей. Зважаючи на глибокий ліризм твору, наповненість його засобами музичного мистецтва, його можна визначити як художній нарис.

- Розповідь веде героїня, яка згадує «минулі літа і одну людину, яка була іще дитиною». Оповідачка надзвичайно чітко, до найменших деталей описує характер та зовнішні ознаки дитини: «ніжна, вразлива, немов мімоза, з сумовитими очима...». Попри те, що героїня говорить про маленьку людину в третій особі, з таких живих, ясних спогадів зрозуміло, що вона згадує себе в дитинстві. Силою, яка спричиняє бурю спогадів, психологічний вир в душі героїні, стають «торжественні, поважні звуки дзвонів».

- Героїня твору смілива, не терпить упокорення та приниження, має тонку душевну організацію; відчуває навколоїшній світ у тонах і барвах.

- У віці 10 років, коли молодий аристократ налаштовував фортепіано і передбачав щасливе творче майбутнє дівчини, яке, як ми бачимо, не справдилось. Дитячі спогади весь час живуть в ній, вона не уявляє життя без музики, яка будить у ній дивовижні почуття.

Таке асоціативне сприймання музики було і в О. Кобилянської.

Музика для геройні О. Кобилянської найдосконаліший засіб вираження переживань, страждань, поривань і прагнень, коли для вираження почуттів просто бракує слів.

Природа, подібно до музику, тонко впливає на дівчину. Ці дві стихії – музика і природа – поєднуючись, зливаються в одну барву; вони захоплюють геройну, хвилюють, будять багату гаму відчуттів. Зрозуміло, що авторка надає значного смислового навантаження звуковому образу, адже він генерує подальше розгортання сюжету художнього твору.

Запишіть лише аналіз «Impromtu phantasie»



Ольга Кобилянська (Буковинська орлиця)

Учасниця феміністичного руху на Буковині, [засновниця](#), жінка з європейським баченням, [представниця](#)

«Панна трохи в саду української літератури» М. Старницький
«Impromtu phantasie»

Автобіографічність: Музичний твір «Impromtu phantasie».., Ф.Шопена мав неабиякий вплив на душевний стан...

Жанр: художній наррис (глибокий лірізм, наповненість засобами музичного мистецтва)

Тема: про дівчину наділену працівним талантом і надзвичайно тонкою душевною організацією, вона відчуває образи в тонах і барвах, увесь світ сприймає через звуки мелодій, і навіть власне майбутнє постає в її уяві радісною піснею, чарівною симфонією чи сонатою.



Ідея: музика є найдосконалішим засобом вираження всієї глибини думок, переживань і страждань, всієї повноти поривань і прагнень, коли надмір почуттів не дозволяє викловити їх, або ж коли для цього навіть бракує слів.

Герой: лірічна дівчина, вона смілива й нетерпимо ставиться до будь-якого упокорення або приниження, приваблює духовною красою.

«Valse melancolique» (1898)



Жанр: музична новела (основними засобами розкриття психології персонажів є музичні образи і музичні переживання).

Тема: тема музики, мистецтва, іх впливу на людину, доля талановитого митця.

Ідея: роздуми про мистецтво, про музику як стан душі.

Герой: Ганна, Марта, Софія - непересічні особистості; сильні, вольові, самодостатні, горді та незалежні жінки, які працянуть утвердитися в чоловічому світі. Вони не бояться залишитися незаміжнimi, оскільки шукають щастя насамперед у собі. Мистецтво задовольняє їх запити.

Новела «Valse melancolique» має значною мірою автобіографічний характер. О. Кобилянська порівнювала своє життя із життям однієї з героїнь твору — Софії Дорошенко.

Через весь твір проходить мотив меланхолійного вальсу, який повторюється так символічно – тричі.

За мотивами новели «Valse melancolique» Б. Савченко у 1990 р. зняв одноіменний фільм.



Ольга Кобилянська

VALSE MEELANCOLIQUE
(«меланхолійний вальс»)
фрагмент драматичної оповіді

4. Дайте відповіді на запитання за змістом твору “Impromtu phantasie”

1. Якою постає перед нами головна героїня на початку?
2. Який вплив мали на дівчинку церковні закони, про що вони їй нагадували?
3. Прокоментуйте рядки: “ Вона бачила образи в тонах, відчувала образи в тонах, переживала в уяві явища, котрі творила сама: казкові, фантастичні, неможливі, і плакала зі смутку не виясненого ”. Що настільки схвилювало героїню?
4. Чому дівчинка підкралася до норовливого жеребця і намагалася його приборкати?
5. Як вплинув на героїню приїзд стройника фортеп`яна? Опишіть її переживання.
6. Що за почуття зародилися в її серці, про які вона навіть не здогадувалася?
7. Які настанови озвучив музикант? Чому назвав дівчину “будуча славо”?
8. Чому героїня плаче на самоті?
9. Якою постає героїня в дорослості?
10. Чому авторка пише: “ Вона стала лише половиною тим, чим обіцювала стати дитиною”?
11. Визначте тему та ідею новели-роздуму.
12. Схарактеризуйте композицію твору. Який прийом застосовує О.Кобилянська?

5. Прочитайте новелу «Valse melancolique» («Меланхолійний вальс»).

**Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту
ledishade@ukr.net .**

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.

03.05.2022

Група № 15

Урок № 41

Тема уроку: **Образи нових жінок-інтелектуалок: талановитої піаністки Софії, аристократичної Марти, пристрасної і вольової художниці Ганнусі у «Valse melancolique» («Меланхолійний вальс»).**

Мета уроку: проаналізувати філософію жіночого самовираження; розглянути характери, ідеали, цінності літературних героїнь; розвивати аналітичне мислення здобувачів освіти; виховувати любов до краси рідного слова, до його нетлінних перлин.

Матеріали до уроків:

1. Опрацьуйте ст.166-168 у базовому підручнику: *Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 256 с.*

2. **Законспектуйте матеріал до уроку (основне):**

У другій половині 90-х рр. О.Кобилянська шукає нового підходу до зображення теми інтелігенції («Аристократка», «Impromptu phantasie», «Valse melancolique»). Письменницю приваблюють образи мужніх, високих духом жінок, романтичні, артистичні натури.

О.Кобилянська пристрасно любила музику, взагалі мистецтво. У кількох своїх творах вона майстерно змалювала талановиті мистецькі натури. Очевидно, маючи на увазі ці твори, письменниця в листі до О.Маковея від 17 лютого 1898 р. зауважувала: «... Я думаю, що моя заслуга се та, що мої героїні витиснули вже або бодай звернуть на себе увагу русинів, що побіч до теперішніх Марусь, Ганнусь і Катрусь можуть станути і жінки європейського характеру, не спеціально галицько-русського».

Зокрема, такими артистичними образами є героїні музичної арабески, як ще називають літературознавці, «Valse melancolique». Вони живуть у світі музики, мистецтва, всіма силами прагнуть заспокоїти в собі ненаситну жадобу краси.

Аналіз новели «Valse melancolique»

Історія написання твору: Новелу О. Кобилянської «**Valse mélancolique**» було опубліковано в 1898 р. у «Літературно-науковому віснику», проте її німецькомовний варіант було написано чотирма роками раніше.

Безпосереднім поштовхом до написання новели стали непрості особисті стосунки письменниці з **Осипом Маковеєм**, нещасливе кохання до нього. Ольга Кобилянська порівнювала себе з героїнею твору **Софією Дорошенко**. Про **автобіографічність** твору мисткиня відверто писала в листі до О. Маковея в 1898 р.: «Прочитали-съте “Valse mélancolique” і знаєте історію моого життя. Се моя історія. Більше не кажу нічого».

Цілком можливо, що чоловік відчував докори сумління за її розбите кохання, адже першим твором, який він підготував до друку на посаді редактора «Літературно-наукового вісника», була саме новела «*Valse mélancolique*».

Ольгу та її героїню Софію поєднує не лише трагічне, нерозділене кохання, але й надзвичайна **любов до музики**. У сім'ї Ольги Кобилянської дуже любили музику, тому вже у вісім років письменниця, займаючись лише два місяці, змогла освоїти фортепіано й грати мелодії на слух. Письменниця була дуже обдаровано музично.

Серед музичних інструментів, якими вона володіла, можна виокремити фортепіано, дримбу та цитру. Улюбленим композитором Ольги був **Фредерик Шопен**. Також вона захоплювалася творчістю Моцарта, Мендельсона, Бетховена тощо. Музика мала важливу роль у подальшому творчому розвитку молодої письменниці.

Літературний рід – епос.

Жанр – психологічна новела (у творі насамперед відтворено думки та переживання жінок-інтелектуалок).

Деякі літературознавці відносять «Меланхолійний вальс» за жанром до так званої «музичної новели». Провідними засобами зображення переживань персонажів, їхньої емоційної напруги виступають музичні образи та мотиви. Музика передає й загальний меланхолійний настрій твору.

Тема: зображення долі талановитих жінок-інтелігенток, що присвятили своє життя служінню мистецтву, пошук ними свого життєвого шляху, самовизначення себе як неповторної особистості.

Провідні ідеї: важливість ролі мистецтва та його вплив на людину, на її життя та світовідчуття; важливість захисту жінками власної гідності та права самостійно обирати майбутнє, необхідність повноцінної реалізації жінкою своїх духовних потреб, поваги суспільства до жінки як до особистості.

Для розуміння ідейної спрямованості новели потрібно знати, що Ольга Кобилянська захоплювалась ідеями фемінізму й емансидації жінок. Ще у вісімнадцятирічному віці Ольга познайомилась із Софією Окуневською – освіченою дівчиною, що згодом стала першою на Буковині жінкою-лікарем, і Наталею Кобринською – письменницею та громадською діячкою, що боролася за **емансипацію жінок**, тобто за надання жінкам усіх тих прав, які мали чоловіки.

Провідна ідея **феміністичного руху** полягає в тому, що в суспільстві домінують чоловіки, і це несправедливо, бо це домінування пов'язане з патріархальними пережитками, стереотипами та упередженнями (наприклад, твердження, що призначенням жінки є винятково виконання ролі дружини та народження й виховання дітей). Феміністки відстоюють рівність із чоловіками в культурному, громадському та приватному житті.

Головні герої: Марта, Ганна, Софія.

Марта – майбутня вчителька.

«Вчилася музики, і яzikів, і прерізних робіт ручних, ба – і все інше, що лише можна було, забирала я в себе, щоб стало колись капіталом і обернулося в хосен. Маєтку я не мала, а життя, вибагливе, мов молода дівчина, жадало свого» (Марта про себе).

За характером Марта дуже скромна, лагідна, ніжна, співчутлива, м'яка. Найбільшою радістю для неї є допомогти іншій людині, догодити їй; вона часто відчуває бажання «обійняти цілий світ».

Вона з цікавістю та певним співчуттям вислуховувала «новітні думки», які висловлювала її подруга Ганна, проте не надто їх поділяла: **«Я не була ніяким новітнім типом, не мала жодних претензій до титулу “вибраної істоти”...»** Марті набагато близчі традиційні цінності, які її подруга-художниця якраз відкидала: турбота про коханого чоловіка, про власних дітей, про господарство, хоч і необхідність розвиватися духовно, цінувати мистецтво Марта усвідомлювала: **«Штука [мистецтво] – то великий чоловік, але я сказала би,**

що любов – більший. Дуже влучну й глибоку характеристику Марти висловила її подруга Софія:

«Ти є вже вродженою жінкою і матір’ю... Ти – ще неушкоджений новітнім духом тип первісної жінки, що пригадує нам Аду Каїна або інших женщин з біблії, повних покори й любові. Але не вихованням виплеканої покори й любові, лише покори й любові з першої руки, з природи! Ти й без науки була б та сама, що тепер. Жертвуvala б себе з напору вродженої доброти, без намислу і без претензій до подяки! Ти – тип тих тисячок звичайних, невтомно працюючих мурашок, що гинуть без нагороди, а родяться на те, щоб любов’ю своєю удержувати лад на світі...»

Прототипом Марти, як можна судити з листа О. Кобилянської до О. Маковея від 6 травня 1898 року, була близька подруга письменниці Ольга Устиянович – добра й любляча товаришка.

Ганна – художниця. *«Мала двадцять і кілька років, була знімчена полька і брала своє заняття дуже поважно. Дразлива і химерна, коли малювала, була в щоденнім житті наймилішою людиною»*. Ганну дуже любили й шанували товаришки по заняттю та професори, називаючи *«улюбленицею долі»*. Ганна мала дуже привабливу зовнішність:

«Була гарна сама собою. Ясна, майже попеляста блондинка, з правильними рисами і дуже живими блискучими очима. Збудована була прегарно...»

Дівчина мала дуже сильний характер, відрізнялася неабиякою волелюбністю, рішуче відстоювала свої своєрідні погляди на життя, при цьому не зважала на те, чи подобаються ці погляди тим, хто її оточує. Їй притаманна певна зверхність, віра у свою вищість, адже вона належала до «артистів», тобто митців, якихуважала *«вибраною горсткою суспільності»*: *«Лише ми одні піддержуємо красу в житті»*; *«Я – артистка і живу відповідно артистичним законам...»*.

Ганнуся – феміністка, і в розмовах зі своєю подругою Мартою вона багато разів порушувала тему прав жінок, захищаючи ідею, що жінка не зобов’язана виходити заміж, народжувати дітей, як того вимагають поширені в суспільстві уявлення, а натомість може цілком присвятити себе якийсь вищій діяльності, як-от служенню мистецтву:

«Тоді юрба переконається, що незамужня жінка – то не предмет насміху й пожалування, лише істота, що розвинулася неподілено. Значить: не будемо, приміром, жінками чоловіків або матерями, лише самими жінками. Ти розумієш? Будемо людьми, що не пішли ані в жінки, ані в матері, а розвинулися так вповні... Я не кажу, що йду саме до того ідеалу. Я живу штukoю [мистецтвом], і вона вдоволює цілковито мою душу; може бути, що й віддамся, не знаю, але коли не віддамся, то певно не буду застрашеною птахою, що мов цілий світ просить о прощенні, що мужа не має...»

Своєрідним є ставлення Ганни до чоловіків:

«Вона мала багато поклонників, але сама не залюблювалася ніколи. Говорить годинами про них, подивляє в них, що красне, аналізуючи майже всі прикмети їх істот; а проте не чіпається її любов; противно, обсміває їх не раз, як малих хлопців».

Вона називає любов «байкою», для неї служіння мистецтву набагато важливіше за щастя в особистому житті: *«Заглушили в собі той світ [світ мистецтва], щоб жити лише для одного чоловіка і для самих дітей? Се неможливо...»*

Хоч Ганна мала досить складний характер, відрізнялася емоційною неврівноваженістю, вибуховістю, могла згарячу наговорити неприємних речей людям, до яких насправді ставилася добре, у ній все ж здебільшого перемагали доброта й співчуття: *«Була незвичайно доброго серця: отут в одній хвилі кидалася, гарячилася й змагалася, а вже в другій – була добра»*; *«Належала до різних товариств, не жалувала нічого, а визичуваних товаришкам грошей не приймала ніколи назад»*.

Софія – піаністка. У новелі є досить детальні описи її зовнішності та вбрання:

«Вона держиться просто... гарна і має смутні очі. Але по фризури [зачісці] можна її вже певно пізнати. Чешеться цілком antique [по-античному] і обвиває голову два рази вузькою чорною оксамиткою, мов діадемою. Взагалі вона з профілю цілком type antique [античний тип]. В неї чоло й ніс творять одну лінію...»; «Я не могла бачити вповні її лице. Бачила лише темне, лагідно лискуче густе волосся, уложене обережно в грубий вузол, і два рази оксамиткою обвиту голову, і потрохи лице з профілю. Профіль був у

нєї справді чисто класичний. Чоло й ніс творили одну м'яку лінію... Спадисті її рамена надавали їй ціху [риси] якоїсь панськості, певності...» (Марта про Софію, коли побачила її на уроці музичної теорії).

Софії притаманні певна байдужість до свого вбрання, неохайність, про що свідчать такі деталі як напіввідірвані гудзики на пальті та подерти рукавички:

«Байдужна на все, мов дерево. Наприклад, прошу, що то за тип? Вважаєш, яке в неї білля? Гарне і тонке, мов у графині, а її постіль іще краща. Спить, мов царівна. Коли вмивається, не забуде ніколи насипати кілька крапель найтонішої парфуми до води, але зате її верхня одіж... просто - "товпа"! Цікава я, як довго будуть іще гудзики телепатиця коло її пальта, коли пришиє кусник відорваного від сукні шнура, що наборзі пришилила шпилькою, і коли позашиває свої рукавички!» (Ганна про Софію).

Софія – дуже тонка й складна натура, обдарована музикантка. *«Вона вічно шукала гармонії. В людях, в їх відчуванні, в їх відносинах до себе і до природи...»* Дівчина була скромна, для неї було важливо не обтяжувати тих, хто її оточує, своєю присутністю, не заважати їм. Її переповнювали сильні переживання, проте вона приховувала їх, постійно стримувала себе:

«Була дуже мила в обходжененні, легка, ледве замітна собою, але мовчалива і дуже поважна. Усміх на її устах, що появлявся лише рідко, був немов навіки затемнений смутком». Ганна зробила такий висновок про подругу: *«Константу, що нервова. Лише нервові любуються в таких розривках, коли душа їх переповнена чуттям. Але, мабуть, вона наложила на свої чуття сильну упряж. Завсіди спокійна, як мармур...»*

Іноді в словах Софії проривалися надзвичайна пристрасність її натури, екзальтованість:

«Я понищила б усіх свою любов'ю, діти й мужса, – сказала тремтячим голосом, спустивши скоро погляд уділ. – Я не з тих, що вміру люблять!»; *«...що мені один день життя менше або більше! Не боюся смерті! З нею замовкне вся музика моїх нервів і те, що здавило їх звучність...»*

На долі дівчини позначилося надзвичайно сильне кохання до одного чоловіка, що виявився негідним її: злякався її надто сильних почуттів і втік, зрадив її, одружившись із дочкою багатія. Відтоді в душі Софії щось зламалося, всі свої почуття вона віддавала лише музиці:

«Більше не любила я нікого в своїм житті. Але воно добре, – додала, поглянувши повним сіяючим поглядом до другої кімнати, де стояв її улюблений інструмент, – бо можу цілу душу віддати резонаторові. І я віддаю її йому! Коли сяду до нього, нахожжу рівновагу свого духу, вертає мені гордість і почуття, що стою високо-високо! Зате й граю йому звуками, яких не почує від нікого, і буду йому грати до останнього свого віддиху».

Смерть Софії стала наслідком цілої низки ударів долі. Зрада коханого, смерть тяжкохворої матері, одруження дядька та його відмова оплатити омріяні навчання в консерваторії у Відні й нарешті обрив струни на її улюбленому фортепіано – *«зворушення, яких зазнала, були засильні і наступали заскорі, одне по другім, щоб їм могла опертися її фізична сила. Побороли її»*.

Другорядні персонажі: мати та дядько Софії; чоловік, якого Софія кохала; молодий професор – коханий Марти та ін.

3. Дайте відповіді на наступні запитання в робочих зошитах:

1. Хто є оповідачем у творі?
2. Чим займалася Ганна?
3. Яка мрія була у Ганни?
4. Чому молоді жінки вирішили взяти на квартиру компаньйонку?
5. У кого була закохана Марта?
6. Чого прагнула у житті Марта?
7. Яка найцінніша річ була у Софії?
8. Що було рожевою мрією Софії?
9. Чому Софія потрапила у скрутне становище?
10. Чи збулася найважливіша мрія у житті Марти?
11. Чи знайшла своє щастя Ганна в Італії?
12. Хто із геройнь новели нагадує Ольгу Кобилянську?

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.